

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Мірошниченко Ольги Миколаївни «Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми виконаної роботи. Якісне життя й здоров'я є безсумнівними цінностями для людини. Виховання здорового молодого покоління є важливим завдання системи освіти й школи як інституції, що покликана не лише ознайомити учнів із основами наукових знань, а й виховати гармонійно розвинених особистостей, які набули навичок здорового способу життя й здатні зберігати й зміцнювати власне здоров'я.

Виховання як цілеспрямований та організований процес формування особистості має сприяти й відповідальному ставленню до власного здоров'я. Виховання передбачає цілеспрямовану виховну діяльність педагога з метою формування у вихованців відповідних понять, принципів, ціннісних орієнтацій щодо здоров'я, що забезпечують необхідні умови для їхнього розвитку, підготовки до суспільного життя й майбутньої трудової діяльності. Серед методів виховання як способів діяльності педагогів і вихованців з метою досягнення виховних цілей – свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я, особливого значення набувають методи формування досвіду здоров'язбережувальної поведінки (педагогічна вимога, вправи й привчання, доручення, створення виховних ситуацій тощо); стимулювання й корекції поведінки (заохочення, покарання, змагання) та методи самовиховання (самоспостереження, самоаналіз, самонаказ, самоконтроль).

Виховання юних громадян України на основі набуття досвіду здоров'язбережувальної поведінки може здійснюватися ефективно за умови навчання й виховання на основі історичного, соціального й культурного досвіду попередніх поколінь. Набуття здоров'язбережувальної освіти у початковій школі, що наповнена національним змістом, має сформувати особистість

молодшого школяра як носія національних культурних цінностей, який здатний на основі оволодіння здобутками традиційної народної як складової національної культури свідомо регулювати поведінку щодо власного здоров'я.

Актуальність питань реалізації збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів, формування у них здоров'язбережувальної поведінки через навчально-виховний процес вимагали творчого переосмислення та об'єктивної оцінки досвіду наших предків на засадах українських народних традицій, що зумовило вибір теми дослідження Мірошниченко Ольги Миколаївни «Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій».

Дисерантка обрала предметом наукового пошуку технологію виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

О. М. Мірошниченко поставила за мету дослідження теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Наукова новизна й теоретичне значення дисертаційного дослідження О. М. Мірошниченко полягало в теоретичному обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці технології, що складалася з чотирьох етапів: підготовчого, пізнавального, практичного та аналітичного. У роботі уточнено суть здоров'язбережувальної поведінки як інтегрованого особистісного надбання молодшого школяра, що передбачає оволодіння ним усталеними способами діяльності, вміннями та навичками здоров'язбереження (дотримання особистої гігієни, режиму дня та правильного харчування, рухової активності, загартування, психорелаксації, профілактики шкідливих звичок) у конкретних життєвих або навчальних умовах та визначити її структурні компоненти. Подальшого розвитку й конкретизації набули форми та методи виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

У поданому О. М. Мірошниченко дисертаційному дослідженні послідовно й логічно здійснено аналіз підходів до визначення суті здоров'я, здоров'я-збережувальної поведінки, що є поняттям поліаспектним у своїй змістовій характеристиці. Розуміння суті здоров'язбережувальної поведінки дозволило дисертантці забезпечити адекватне розуміння «цілісності» як фундаментального поняття особистості та її здоров'ятвірного світу як інтегрованої характеристики суб'єкта освітньої діяльності, що містить в собі фізичну, психічну, духовну та соціальну складові здоров'я. Тому здоров'язбережувальна поведінка є інтегральним утворенням і синтезує всі особистісні характеристики.

Народні традиції українського народу, на які О. М. Мірошниченко спирається у дослідженні є механізмом акумуляції, передачі та реалізації національного здоров'язбережувального досвіду. Традиції українського народу охоплюють усі сфери буття суспільства: працю і побут, суспільне життя і культуру, поведінку, людей та їхні духовні цінності. Українські народні традиції мають важливу роль у збереженні та зміцненні здоров'я і сучасної людини, обумовлюють усі складові здоров'я та підкреслюють їх взаємозв'язок. Теоретичне обґрунтування формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій дало можливість Ользі Миколаївні визначити такі її складові, як-от: мотиваційно-ціннісний компонент (потреба, мотив, мета), когнітивно-процесуальний компонент (знання, уміння та навички) та рефлексивно-аналітичний компонент (контроль, аналіз, оцінювання).

Науковий інтерес представляє організація методика експериментальної роботи, розроблення такої структури діагностики, яка зумовила підбір різних методик для дослідження компонентів здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій. Це дало змогу отримати повнішу інформацію стосовно предмета дослідження, запропонувати критерії – мотиваційний, практичний, оцінний, – з відповідними показниками вихованості здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій і рівні її вихованості (високий, достатній, початковий). При цьому Ольга Миколаївна зазначає, що критерії, показники та рівні вихованості

здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій визначені в дослідженні умовно і не можуть нести вичерпну інформацію, адже формування здоров'язбережувальної поведінки молодих школярів – це процес, який триває впродовж усього життя людини, і тому передбачити співвідношення різних компонентів неможливо.

Методологічна основа дослідження є самодостатньою, вона базується на засадах національного виховання та гуманістичної філософії освіти, психології видатних персоналій вітчизняного й зарубіжного наукового простору. Даючи експліцитну характеристику літератури, О.М. Мірошниченко показує широку обізнаність із першоджерелами, які відповідають темі дослідження.

Теоретична та практична частина наукового дослідження логічно взаємопов'язані. Застосування розробленої технології здоров'язбережувальної поведінки молодих школярів засобами українських народних традицій під час виховної роботи в учнівських групах сприяло розвитку практичних навичок і засвоєнню дуже необхідних в повсякденному житті знань та їх вияву в здоров'язбережувальній поведінці.

Результати пілотажного дослідження показали, що розуміння сути здоров'язбережувальної поведінки молодих школярів (122 учня початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів Харківської області) засобами українських народних традицій знаходиться на рівні інтуїції, і ґрунтуються на побутових знаннях. Дослідно-експериментальна робота щодо розробленої технології проводилась в умовах реального навчально-виховного процесу, не порушуючи його логіки й ходу. Згідно з програмою експерименту було утворено експериментальну групу (62 учня), у якій реалізовувалась означена педагогічна технологія та контрольну групу (60 осіб), де навчально-виховна діяльність здійснювалася традиційно. Констатувальний етап експерименту був спрямований на аналіз вихідного рівня вихованості здоров'язбережувальної поведінки молодих школярів засобами українських народних традицій. Формувальний етап експерименту передбачав оволодіння молодими школярами ґрутовними теоретичними знаннями та практичними вміннями та

навичками з даного процесу; формування в учнів емоційно-психологічної стійкості як важливої складової психічної готовності до процесу виховання здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій. У ході підсумкового етапу експерименту було оцінено результати та ефективність впровадження технології виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Особливої уваги заслуговує практична площа, в якій О. М. Мірошниченко формує здоров'язбережувальну поведінку молодших школярів засобами українських народних традицій.

Нею розроблено цикл бесід («Що є найдорожчим для людини?», «Українські страви – запорука здоров'я», «Вітаміни – наші друзі», «Очі – вікна в світ, бережи їх!» тощо), виховних заходів («Український віночок», «Козацькі розваги до свята Покрови», «Святий Миколай іде вже до нас», «Різдво», «Маковій» та ін.) до українських свят й упроваджено їх у навчально-виховний процес початкових класів загальноосвітніх шкіл. Для молодших школярів проводились також вікторини, конкурси, виставки, екскурсії, театральні та вокальні постановки відповідної тематики, упроваджено українські народні танці та їх елементи, оздоровлювальні прогулянки на свіжому повітрі, естафети, фізкультхвилинки та руханки, рухливі народні ігри, рольові ігри, пальчикова гімнастика, фізичні вправи. Формуванню здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій сприяло залучення учнів до смислового діалогу, малювання, ліплення з пластиліну, виготовлення аплікацій, наспівування дітьми українських народних дитячих пісень, робота з учнями над прислів'ями, приказками, казками, загадками.

Експериментальна робота позитивно вплинула на мотивацію та інтерес молодших школярів до здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій. Уведення у виховну роботу серед учнів початкових класів комплексних форм та методів формування здоров'язбережувальної поведінки, використання активних форм практичної діяльності, що мали здоров'язбережувальний характер, навчально-виховних

практик стимулювали розвиток здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій

Динаміка рівня вихованості здоров'язбережувальної поведінки на основі фізичної, психічної, соціальної, духовної складової здоров'я довела ефективність запропонованої технології.

Цінним, на наш погляд, є використання великого арсеналу методів дослідження, застосування достатньої кількості учасників педагогічного експерименту, яка склала 122 молодших школярів. Вагома експериментальна робота виявила високу результативність педагогічного дослідження.

Достовірність результатів дослідження забезпечувалась правильними теоретичними та методологічними позиціями автора, вибором методів, адекватних меті, предмету, завданням дослідження, достатньою апробацією його результатів. Позитивно оцінюючи цю роботу й аналізуючи дисертацію як синтезований результат наукового дослідження, не можна не звернути увагу на **окремі неточності та упущення:**

1. У підрозділі 1.1. «Стан дослідженості проблеми виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів» подано розвиток ідеї здоров'язбереження людини в історичній ретроспективі, висвітлено поняття «здоров'я» як комплексне, багатоаспектне й різновідніве, що одночасно є категорією декількох наук, проаналізовані такі категорії, як «виховання», «виховання здорового способу життя», «традиція», висвітлено психологічні аспекти вікових особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку, що не зовсім відповідає назві підрозділу, у якій законттовано увагу на категорії «здоров'язбережувальна поведінка».

2. Українські народні традиції у дослідженні було обрано засобом формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів. Однак, поняття «народні традиції» є складовою традиційної народної культури, що, за визначенням експертів ЮНЕСКО, є культурою безписьмової традиції (її трансляція відбувається шляхом усного та невербального спілкування). Протягом багатьох століть її виробляла, головним чином, селянська громада,

втілюючи самобутній світогляд, світосприйняття, соціальний досвід своїх носіїв. Людина, яка жила традицією, у єдності з родом, бачила себе ланкою в ланцюгу поколінь і несла відповіальність за весь рід, бо вчинки в минулому мали впливати на майбутнє. Таке світосприймання було джерелом народної моралі – вижити разом, доляючи особисті примхи через примус, а іноді й насилля, що було необхідним для контролю майбутнього. Діти мали бути слухняними, підкорятись волі батьків і традиції під страхом покарання або його загрози. Із одного боку, стверження незмінності своєї тотожності з предками, дотримання обов’язку по відношенню до традицій сприяє консолідації суспільства. Саме така ідея лежить в основі політичної ідеології творення національного суверенітету, що впроваджується освітою через цикл гуманітарних дисциплін в загальноосвітній школі. Із іншого боку, сучасна людина опановує інакший спосіб життя, ніж попередні покоління, зокрема пращури – представники аграрної цивілізації, в межах якої й було створено традиційну народну культуру. У додатках Ольга Миколаївна подає багато виховних заходів національно-патріотичного змісту, що є важливим для виховання майбутніх громадян України. Тому засобом виховання в дослідженні переважно виступають не українські народні традиції, а українські національні традиції, що підтверджується матеріалом додатків, зокрема П, Р, С.

3. Серед структурних компонентів виховання здоров’язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій автор виокремила такі: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний та рефлексивно-аналітичний компоненти. На нашу думку, можна було б додати емоційно-вольовий компонент, що має вплив на формування поведінки молодшого школяра, тим більше, що дисерантка неодноразово говорить про значення емоцій вихованців, формування в учнів емоційно-психологічної стійкості.

4. У Розділі II описано педагогічний експеримент, що тривав протягом 2014-2017 років на базі загальноосвітніх навчальних закладів Харківської області, однак бракує інформації щодо шкіл і кількості учасників експерименту.

5. Слід зауважити дисертанту, що українською мовою слово «фактор» має кілька значень, зокрема «концепт», «умова», «рушійна сила», «причина будь якого процесу», тому при застосуванні апарату математичної статистики, зокрема факторного аналізу, слушно використано термін «фактор». За інших обставин доречно вживати термін «чинник». Термін «сутність» також є не завжди доречним, бо він означає не тільки суть, але й істоту, тому бажано послуговуватись терміном «суть» при розкритті певного поняття.

Проте вказані недоліки мають переважно дискусійний та технічний характер і не знижують цінності поданого дослідження, що є самостійною завершеною науковою роботою, яку виконано на високому науковому рівні. Теоретико-методологічну основу дослідження розкрито повністю й доведено. Методи дослідження відповідають поставленим завданням. Вирішене актуальне педагогічне завдання, яке полягає в цілеспрямованому формуванні здоровя'збережувальної поведінки молодших школярів.

Автореферат відповідає повною мірою змісту дисертації, а оприлюднені публікації висвітлюють її основні положення.

Дисертаційна робота «Виховання здоровя'збережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій» є завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам, що висуваються нормативними документами ВАК України до кандидатських дисертацій, а його автор, Мірошниченко Ольга Миколаївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент –
доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психологии
та менеджменту Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради

М.О. Семенова

Підпись *М.О. Семенова*
Засвідчує *С.Р. Семенова*
Начальник відділу кадрів
«12» березня 2018 рік